

Planlı Bir Eğitim Düzeni Kurulmalıdır

Doç. Dr. Mahmut ADEM

1961 Anayasası ile Türkiye planlı kalkınma politikasını benimsemiş, bunu devletin görevi saymıştır.

«İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek bu maksatla milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planları yapmak devletin ödevidir (Md. : 41)»

Ülkemizce benimsenen kalkınma biçimi, karma ekonomi düzenidir. Daha açık bir deyişle kamu ve özel kesim, ulusal ekonomik yapının ayrılmaz iki ögesidir. Bununla birlikte plan; kamu kesimi için zorunlu, özel kesim için özendiricidir. Ancak Anayasanın çok açık ve kesin buyruğuna karşın, ülkemizde en büyük «kamu girişimi» olan eğitim kesimi, 17 yıldan beri bir türlü plan disiplinini benimseyememiştir.

14/6/1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ile kabul edilen «Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerinden» biri, planlılık ilkesidir. Bu konuda yasanın 14. maddesinde şu yaptırım getirilmiştir.

«Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insangücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri; donatım araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

30/9/1961 tarih ve 91 sayılı Devlet Planlama Örgütü Kuruluş Yasası da tüm kamu kuruluşları için bir planlama birimi kurulması yaptırımını getirmiştir. (Md. : 11). Bu madde uyarınca, TRT'den İş ve İşçi Bulma Kurumuna, Sümerbank'tan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne, hatta kurulalı iki yıl olmayan Yerel Yönetim Bakanlığı'na değin tüm bakanlık ve kamu kuruluşlarının bir planlama birimi ya da Planlama, Araştırma ve Koordinasyon (PAK) dairesi vardır. Anayasanın, Milli Eğitim Temel Yasasının ve Devlet Planlama Örgütü kuruluş yasasının belirtilen yaptırımlarına karşın bugün planlama birimi ya da PAK dairesi bulunmayan tek bakanlık Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Oysa ekonomik ve toplumsal kalkınma-

da, planlı bir düzen benimsenince planlamanın tanımı gereği bir planlama organının kurulması zorunludur.

«Belli bir dönemde, belirli sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak ifade edilebilen hedeflere ulaşabilmek için, bu işle görevlendirilmiş organlar tarafından ve daha önceden saptanan araçları kullanmak suretiyle belli bir bölgede yürütülen faaliyetlerin tümüne iktisadi planlılık denir?»¹

Türkiye, planlı bir kalkınma politikası bütçesine karşın plansız bir eğitim düzenine sahiptir. Bunun sonucu, devlet bütçesinin yaklaşık beşte birinin ayrıldığı eğitim kesiminde, parasal ve insan kaynakları savurganca kullanılmakta, yönetim istenilen etkililiği bir türlü kazanamamakta, hizmet büyük ölçüde aksamaktadır. Dolayısıyla kalkınma planlarında belirlenen ulusal eğitim hedeflerine 16 yıldır hiç ulaşamamaktadır.

Eğitimin Genel Hedefleri

Son yıllarda eğitim politikalarının en önemli hedefi büyüme olmuştur. Genel olarak büyüme iki temel amaca yöneliktir :

1. Herkese sunulan eğitim olanaklarını artırmak
2. Eğitime kabulde fırsat eşitliği sağlamak

Bu hedeflere ulaşmak için alınmış önlemler arasında genel olarak şunlar sayılabilir :

- Zorunlu öğrenim süresinin uzatılması,
- Önlisans ve yükseköğretimin geliştirilmesi,
- Yükseköğretimde öğrencilere sağlanan burs ve öteki parasal yardımların artırılması,

● Böylece eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için, bugün daha çok varlıklı öğrencilere daha fazla açık olan eğitim düzeninin, tüm yetenekler için ortaöğretim I. devreden itibaren daha çok açılması, vb.

Bugün Türkiye'nin üyesi bulunduğu Batı topluluğunda, Türkiye dışında 8 yıldan az zorunlu öğrenim uygulanan başka bir ülke yoktur. Öyleyse genel olarak Batı ülkeleri için geçerli olan eğitimde büyüme hedefi Türkiye için aynı ölçüde geçerli değildir. Çünkü Türkiye'de tüm çabalara karşın planlı kalkınma politikası uygulanmamakta, hatta bazen bunun yazarını (edebiyatı) yapılmaktadır.

Oysa Türkiye Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren kesin kararını vermiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğunun tam üyesi olacaktır. Ayrıca ekonomik kalkınmanın en başta gelen ögesi eğittir. Öyleyse eğitime ekonomik ve toplumsal kalkınmayı hızlandıran temel etkenlerden biri olarak bakıldığında, genel anlamda eğitimin üç temel hedefi bulunmaktadır.

¹Erden Öney, İktisadi Planlama, A. Ü. SBF. yayınları No: 406, Ankara 1977, S. 27.

Eğitimin Toplumsal Hedefi

Eğitimin toplumsal hedefleri denilince, belli ortak değer ve davranışlar kazandırarak çocukların ve gençlerin topluma uyumunu sağlamak, eğitim hizmeti görülürken cinsiyet, ırk, din, dil, toplumsal köken vb. nedenlerle ortaya çıkan eşitsizlikleri en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak, tümüyle toplumu demokratlaştırmak vb. anlaşılmaktadır. Sözcüğün tam anlamı ile demokratlaştırılmış bir toplum düzeni kurarak, ülkenin ve bireylerin gönenç (refah) düzeyini de yükseltmek temel amaçtır.

Eğitimin Ekonomik Hedefleri

Eğitim düzeni, genel ekonomik düzeninin ayrılmaz bir bölümüdür. Eğitimin ekonomik hedeflerine bu açıdan bakıldığında temel amaç, yakın geleceğin insangücünün niteliklerini geliştirmektir. Çünkü üretimin verimliliği, çalışanların nitelikleri ile doğru orantılıdır.

İstihdam kuramı çok basittir: Girişimci, üretimin verimliliğinin arttığı oranda, başka bir deyişle firmada çalışan insangücünün niteliği oranında kazanacaktır. Kazandıkça da daha çok yatırım yapacak, dolayısıyla daha çok insangücü istihdam edecektir. Öyleyse istihdamda çok önemli bir öge bireyin yetişmesi, eğitimi, daha açık bir deyişle işe hazırlanmasıdır. Bu da, mesleki ve teknik eğitimin temel görevidir. Dolayısıyla bu kesimin, genel eğitim düzeni içinde ayrıcalıklı bir yeri bulunması gerekir.

Eğitimin Bireysel Hedefleri

Eğitim bireyin yeteneklerini, kişiliğini geliştirmeyi, ona iyi bir karakter kazandırmayı amaç edinmiştir. Ancak eğitim iktisatçısı, eğitimin öteki bireysel amaçları yanında, bireyi işe hazırlamak, bu yolla daha fazla gelir sağlaması için daha çok öğrenim görmesi gereği üzerinde özellikle durmaktadır. Çünkü insangücü nitelikli, yüksek nitelikli olduğu oranda daha kolay istihdam olanağı bulabilecektir. Bu niteliği bireye kazandırmak, yine mesleki ve teknik eğitimin en başta gelen görevidir.

Tüm bu hedeflere Türkiye'de ne ölçüde ulaşılabilmektedir?

Planlı Dönemde Türk Eğitiminde Kaydedilen Gerçekleşmeler:

1960'larda benimsenen planlı kalkınma politikası ile eğitim kesiminde umulan gelişmelerin gerçekleşmediği gözlenmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliği yerine, eşitsizlik olduğu bir olgudur. Örneğin Türkiye'de 1969-1970 öğretim yılında ilkokulu bitirenlerin % 61'i köy kökenli olmasına karşın, bir sonraki öğretim yılında orta I. sınıfa kaydolanların yalnız %86'sı köy kökenli %64'ü kent kökenlidir. 1969-1970 yılındaki ilkokul mezunlarında gözlenen oranlar, 1970-1971 yılında ortaokula girişte tam tersine dönüşmüştür: Kentli çocuklar, köylü çocuklara göre göre bir çeşit ayrıcalıklı olmuşlardır.

Aynı biçimde 1969-1970 yılında ilkokulu bitiren kızların % 55'i köy kökenli, % 45'i kent kökenlidir. 1970-1971 yılında ortaokula kaydolan kızların % 20'i kent, % 20'i köy kökenlidir. Erkekler için ise aynı yüzdeler sırasıyla % 65, % 35 ve % 58 ve % 42'dir. (Bakınız aşağıdaki çizelgeye).

Buna göre eğitime kabulde kent ile köy ve kızlar ile erkekler arasında çok büyük bir uçurum bulunmaktadır. 16 yıldır planlı kalkınma politikası izleyen Türkiye bu eşitsizliği en aza indirme konusunda ciddi bir çaba harcamamıştır.

Konuya çeşitli öğretim tür ve düzeylerindeki nicel ve nitel büyüme açısından da bakılması yararlı olacaktır.

OKULÖNCESİ EĞİTİM

Türkiye kesin kararını vermiştir: Sanayileşecektir. Dolayısıyla kentleşme de oldukça hızlıdır. Bunun sonucu çalışan anne sayısı günden güne artmaktadır. 1975 yılında tarım dışı kesimlerde 6 milyon kadın çalışıyordu. Öyleyse çalışan annenin çocuğunun bakımı, korunması, eğitimi çok önemli bir sorun olmaktadır. Bu eğitimin daha çok nüfusa yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim 0-6 yaş kümesi nüfusu içerir. Çocukların zihinsel, fiziksel, duygusal ve toplumsal gelişmesi, yaşamlarının her evresinde etkisini gösterir. 0-6 yaş kümesi nüfusun karakter ve kişiliği bu yaşlarda biçimlenmektedir. 0-6 yaşlarında kazanılan davranışlar, bireyin yetişkinlik çağındaki yaşamını olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle okulöncesi eğitim çok büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde çalışan annelerin sayısının günden güne artmasının en olumsuz etkisi en çok 0-6 yaşlarındaki çocuklarda görülmektedir. Çünkü çalışan anne işyerinde ya da yakınında bir okulöncesi eğitim kurumu bulamamaktadır. Çocuğunu, ya bu konuda hiç eğitim görmemiş bir kadına, ya da 8-10 yaşlarında bir kız çocuğuna bırakmaktadır.

1969 — 1970 ÖĞRETİM YILINDA İLKOKULDAN MEZUN OLAN ÖĞRENCİLERİN KÖY KENT VE CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

Erkek	Kız	Toplam
% 35 Kent	% 45 Kent	% 39 Kent
% 65 Köy	% 55 Köy	% 61 Köy

**1969 — 1970 ÖĞRETİM YILINDA İLKOKULU BİTİRENLERDEN
1970 — 1971 ÖĞRETİM YILINDA ORTAOKUL I. SINIFA KAYDOLAN
ERKEK VE KIZ ÖĞRENCİLERİN KÖYLÜ VE KENTLİ
OLUŞLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)**

Erkek	Kız	Toplam
% 58 Kent	% 80 Kent	% 64 Kent
% 42 Köy	% 20 Köy	% 36 Köy

Oysa Belediyeler Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, İş Kanunu vb. çalışan anneler için Kreş ve yuva açılmasını hükme bağlamıştır.

Okulöncesi eğitim kurumları şunlardır :

1. Kreş (0-2 yaş kümesi nüfus için)
2. Yuva (2-4 yaş kümesi nüfus için)
3. Anaokulu ya da anasınıfları (4-6 yaş kümesi nüfus için)

Türkiye'de 0-6 yaş kümesi nüfus 8 milyarı dolayındadır. Buna karşılık devlet yalnız 25.000 kadar çocuğa okulöncesi eğitim hizmeti götürebilmektedir. Yani her 1 000 çocuktan yalnız 3'ünü okulöncesi eğitebilmektedir.

Okulöncesi eğitime, kalkınma planlarında da gerekli değer verilmiştir. Bu konudaki plansızlık, politikasızlık; Türkiye'nin ne sanayileşmesine ne kentleşmesine koşul olmaktadır.

TEMEL EĞİTİM

Milli Eğitim Temel Kanununa göre temel eğitim 7-14 yaş kümesi nüfusu içermektedir. 8 yıldır, ilk beş yılı (ilkokul) I. devreyi son üç yılı da II. devreyi (ortaokulu) oluşturur.

Ancak Türkiye'de 1960'lardan beri tüm çağ nüfusunun, beş yıllık ilkökul öğrenimi görmesi sağlanamamıştır. Oysa 1961 tarih ve 222 sayılı İlk Öğretim ve Eğitim Kanununun temel amacı 7-12 yaş kümesi nüfusun tümünün on yıl içinde okullandırılmasıdır. Aynı hedef kalkınma planlarında da yinelenmiştir ama bir türlü gerçekleştirilememiştir. Bunun en başta gelen nedeni 222 sayılı yasa, uygulanmamıştır. Çünkü bu yasayla belirlenen hedeflere ulaşmak için zorunlu olan finansman kaynakları da öngörülmemiştir.

● Okul için lüzumlu toprakları satın almak veya kamulaştırmak, köy okulları için tüzel kişiliğine, şehir ve kasaba okulları için özel idareye ait-

tir. (Md. 63)

● Okul binaları ile tesislerinin daimi bakım ve onarım giderleri, bulundukları yerlere göre özel idare ve köy bütçelerinden karşılanır. (Md. 65)

● İlköğretime ait gelir kaynakları şunlardır :

- Her yıl devlet giderlerinin % 3'ünden az olmamak üzere devlet bütçesinden ayrılan yardımlar,
- Özel idare bütçelerine ... yıllık gelirlerinin en az % 20'si oranında konulacak ödenekler,
- Belediye bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 5'i oranında konulacak ödenekler,
- Köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 10'u oranında konulacak gelirler.

Belediyeler kanunda yapılan bir değişiklikle, belediyelerin bu kanuna göre bütçelerinin % 5'i tutarındaki ödenek kaldırılmıştır.

1963-1974 yılları arasında devlet bütçesinden de hiç bir zaman % 3'lük bir ödenek ayrılmamıştır.

Çizelge — 1

Devlet Bütçesinden İlköğretime Ayrılan Yctırım Ödenegi (% olarak)

Yıllar	%
1963	2.1
1964	1.9
1965	1.7
1966	1.9
1967	1.4
1968	1.8
1969	1.1
1970	0.6
1971	0.7
1972	0.6
1973	1.1
1974	1.4

Kaynak : M. E. B., İlköğretim Yıllığı 1974 — Ankara 1976, s. 21.

İl Özel İdare ve Köy bütçelerinden ilköğretime ayrılan ödenek tutarını kesin olarak belirlemek olanağı bulunmamaktadır. Ama 222 sayılı yasa-a belirlenen oranlarda olmadığı kesinkes bilinmektedir.

Plansız bir eğitim politikası uygulanması sonucu bugün 3 116 köyün okulu yoktur. Bu köylerden 14'ünün nüfusu 1 000'den fazladır. Buna göre ilkokul öğreniminin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu 7-12

yaş kümesi nüfusun % 12'si, yani 1 milyona yakın bir bölümü okula gide-
memektedir. Ayrıca 100 ilkokuldan 32'sinde ya ikili ya da üçlü öğretim ya-
pılmaktadır.

Tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılması planlanan Temel Eğitim II. ka-
demede, nüfusun ancak üçte birine eğitim sunulabilmektedir. Temel eği-
timdeki bu darboğazlar, ortaöğretime çok zayıf öğrencilerin gelmesine ne-
den olmaktadır. Oysa eğitimde önemli olan niteliklerdir.

ORTAÖĞRETİM

Ortaöğretim denilince genel, mesleki ve teknik liseler anlaşılmalıdır.
Bu okulların 2 temel amacı vardır :

1. Ortaöğretim görmüş nitelikli insan gücü yetiştirmek
2. Öğrencileri yükseköğrenime hazırlamak.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile Türkiye kesin kararını vermiştir;
sanayileşecektir. Öyleyse nitelikli insan gücüne gereksinme duyulmakta-
dır. Bu nedenle kalkınma planlarında, ortaöğretimde öncelik; mesleki ve
teknik öğretime verilmiştir.

Burada önce 16-18 yaş kümesi nüfusun eğitimi, daha sonra mesleki
ve teknik eğitim üzerinde durulacaktır.

Çizelge — 2

Planlı Dönemde Liselerde Kayaedilen Sayısal Gelişmeler (16-18 yaş Kümesi)

	1963-64	1977-78
Çağ nüfusu	1.675,0	2.681,8
Toplam öğrenci	194,5	702,0
Okullaşma oranı (%)	11,6	26,2
Genel lise öğrenci sayısı	102,4	425,1
Mesleki teknik lise öğrenci sayısı	92,1	276,9

Kaynak : DBKP

Ancak planlı dönemdeki gelişmeler, bu önceliğe ters düşmektedir.

Örneğin 1973-74 yılında ortaöğretimde 100 öğrenciden 45'i mesleki ve
teknik öğrenim görüyordu. Bugün bu sayı 41'e düşmüştür. Buna göre plan-
lı dönemde, mesleki ve teknik öğretim yerine, genel lise geliştirilmiştir.

Ortaöğretimdeki ikinci dengesiz gelişme mesleki ve teknik öğrenimin
bizzat kendi içindedir.

Planlı dönemde en hızlı gelişme, öğrenci sayısı en hızlı artan meslek
liseleri sırasıyla şunlardır :

1. İmam-Hatip Lisesi (% 35)
2. Ticaret Lisesi (% 17)
3. Öğretmen lisesinde (% 14)

Buna karşılık en düşük gelişme ise teknik lisede kaydedilmiştir. (% 02) buna göre ortaöğretim, sanayileşmenin gereksinme duyduğu teknisyeni yetiştirememektedir. Böylece eğitim, bireyi işe hazırlama temellerinden sapıtılmakta, dolayısıyla işsiz lise mezunu yetiştirmeye yönelmektedir.

Bu durumda Türkiye sanayisini, özellikle ağır sanayisini imamlarla ya da ticaret lisesi mezunları ile mi yürütecektir?

Çizelge 2. incelendiğinde, 16-18 yaş kümesi nüfusun Türkiye koşullarında azımsanamayacak bir bölümü okullaştırılmıştır. 1963-64'te % 11,6 olan 16-18 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranı, 14 yıl sonra 1977-78'te % 26,2'ye yükselmiştir.

Ancak oransal olarak beklenen hedefe ulaşamamıştır. Çünkü 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ve Kalkınma planlarında ortaöğretim düzeyinde mesleki ve teknik öğretime kesin öncelik verilmesine karşın, oransal olarak mesleki ve teknik öğretimin gelişmesi bir yana gerilemiştir. 1963-64 öğretim yılında mesleki ve teknik lise öğrenci sayısı, toplam lise öğrenci sayısının % 47,5'ini oluştururken, 1977-78'de bu oran % 39,4'e düşmüştür.

Başka bir deyişle toplam lise öğrenci sayısı içerisinde genel lise öğrencisinin azalması planlanmış ama bu sayı giderek artmıştır. Bunun sonucu bir yandan üniversite kapısı önünde yüzbinlerce öğrenci yığılması ile karşı karşıya kalınmıştır. Yani lise öğrenimi sonunda hiç bir meslek sahibi olamayan büyük bir aydın işsizler ordusu oluşmuştur.

Çizelge — 3

Yükseköğretim Kurumları Kapılarında Yığılmaların Son On Yıllık Dönemdeki Gelişimi

Yıllar	Liseleri bitirenler	ÜSYM sınavına katılanlar	Yükseköğr. yeni kayıt	Yükseköğr. kabul edilenlerin baş vuranlara oranı (%)
1969-70	40.785	64.183	33.020	51.4
1970-71	45.678	76.540	30.510	39.9
1971-72	48.877	99.697	25.739	25.8
1972-73	54.000	111.691	27.489	24.6
1973-74	61.821	117.932	30.272	25.7
1974-75	80.602	229.994	59.247	25.8
1975-76	95.500	289.273	57.197	19.8
1976-77	110.500	316.341	58.292	18.4
1977-78	155.000	357.511	36.564	*10.2
1978-79	170.000	373.864	37.000	** 9.9

Kaynak : DBKP, s. 312.

(*) Eğitim Enstitüleri hariç.

(**) Tahmin, Eğitim Enstitüleri hariç.

Çizelge 3'de görüldüğü gibi 1969-1970 yılında ÜSYM s.r.ına katılanların % 51,4'ü yükseköğretime girebilirken bugün sınava katılanların % 9,9'u yükseköğretime kabul edilebilmektedir.

Bu durumda, eğitim sisteminin en başta gelen amacı, bireyi bir meslek sahibi kılmak olmalıdır.

Öte yandan istihdam-eğitim ve insan gücü arasında organik bir ilişki kurulamamış, bunun sonucu da mesleki ve teknik eğitim istenilen düzeyde gelişmemiştir.

MESLEKİ VE TEKNİK ÖĞRETİMİN BUGÜNKÜ DURUMU

Türk eğitim düzeninde mesleki ve teknik eğitimde kapasite artırılması ve azından iki nedenle zorunludur.

Birincisi, orta dereceli mesleki ve teknik okulların liseye dönüştürülmesiyle mezunlarının üniversiteye girişlerinde karşılaşılan dar boğaz bir ölçüde aşılmıştır. Dolayısıyla halkın bu okullarda öğrenim isteği giderek artmaktadır. Sonuçta veli, çocuğunun okullarda en azından bir meslek sahibi olabileceğinden bilinçlidir. Halkın hızla artan öğrenim isteğini karşılayamayan mesleki ve teknik liseler, sınavla öğrenci almaya başlamışlardır.

İkincisi, Türkiye'nin giderek sanayileşmesi ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) üyeliği nedeniyle mesleki ve özellikle teknik okul mezunlarına her geçen gün daha çok gereksinme duyulmaya başlanmıştır.

Bu nedenle Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, ortaöğretim düzeyinde mesleki ve teknik eğitime öncelik verilmiştir. Bu hedef ikinci ve üçüncü beş yıllık kalkınma planlarında da yinelenmiştir. Ancak bu öncelik berimsenirken hangi alanlara ne miktar öğrenci alınacağı, özellikle birinci beş yıllık planda belirtilmemiştir. Dolayısıyla eğitim-işgücü ve istihdam arasında yeterli bir ilişki kurulamamıştır. Bazı alanlarda aydın işsiz yetiştirilirken, bazı alanlarda da nitelikli insan gücü karşılanamamıştır. (Çizelge — 4)

Çizelge 4'de görüldüğü gibi planlı dönemde en yüksek öğrenci artışı imam-hatip lisesinde kaydedilmiştir. Yıllık ortalama artış oranı % 24. Bunu % 13,9 endüstri meslek lisesi, onu da % 10,6'lık bir oranla ticaret lisesi izlemiştir.

Ancak imam-hatip lisesi mezunları genellikle köylerde imam olarak çalışmak istememişler, kadrolar daha az nitelikli yardımcı imam denilen Kur'an kursu mezunları ile doldurulmuştur.

İşsiz ve gizli işsiz sayısının çok yüksek olduğu bankacılık, sigortacılık vb. hizmet kesiminde, değil ticaret lisesi mezunları, bir üst öğrenim düzeyi olan İktisadi Ticari İlimler Akademi ve Yüksek okullarından mezun olanlar bile iş bulamamaktadır.

Planlı Dönemde Liselerin Öğrenci Sayılarında Kaydedilen Gelişmeler

Lise	1963-64		1977-78		Yıllık
	Öğr. sa.	Oranı (9)	Öğr. sa.	Oranı	Ortalama Artış 0. %
İmam-Hatip	1.248	1.3	26.169	9.5	24.0
Endüstri meslek	15.982	17.3	99.388	36.0	13.9
Ticaret	19.792	21.5	80.489	29.0	10.6
Teknik	2.978	3.2	6.550	2.4	5.8
Kız meslek	16.000	17.4	32.097	11.6	5.1
Meslek ve teknik lise		100.0		100.0	
Toplamı	92.130	47.4	276.934	39.4	8.2
Genel lise	102.384	52.5	425.180	60.6	10.7
Tüm liseler	194.514	100.0	702.114	100.0	9.6

Kaynak DBKP.

Öte yandan kalkınma planlarında mesleki ve teknik eğitime ağırlık ve öncelik verilmesi Türkiye'nin ekonomik gelişmesine de uygun düşmektedir. Çünkü Türkiye, özellikle üçüncü beş yıllık kalkınma planı ile kesin kararını vermiştir: Sanayileşecektir. Sanayileşme süreci içinde bulunan Türkiye'de en çok gereksinme duyulan insangücü, ortaöğretim düzeyli teknisyen ya da teknik lise mezunudur. Oysa planlı dönemde lise öğrenci sayısı, oransal olarak artmamış, azalmıştır. Planlı dönemin başında, 1963-64'te teknik lise öğrenci sayısı toplam mesleki ve teknik lise öğrenci sayısının % 3.2'sini oluştururken, 1977-78'de bu oran % 2.4'e düşmüştür. Buna karşılık en çok istihdam sorunu bulunan ticaret ve imam-hatip lise öğrenci sayısı plan hedeflerini çok geçmiştir.

Kalkınma planlarının yaptırımlarına karşın geçen 16 yıllık dönemde orta dereceli mesleki ve teknik eğitimin gelişmemesinin nedenleri nelerdir? Mesleki ve teknik eğitimin gelişmemesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Burada başlıca nedenler sayılmakla yetinilecektir.

1. Parasal Neden — Mesleki ve teknik, özellikle teknik eğitim, maliyeti yüksek bir eğitim türüdür.

Örneğin 1973 yılında ortaöğretimde öğrenci başına birim maliyetin aşağıdaki gibi olduğu hesaplanmıştır.

Genel ortaöğretim	1338
Ticaret ve turizm öğretim	2430
Din eğitimi	2600
Kız teknik öğretim	5517
Erkek teknik öğretim	7050 ⁽²⁾

Bu öğrenci başına birim maliyet, çizelge 4 ile karşılaştırıldığında, planlı dönemde kaydedilen en yüksek öğrenci artışının, birim maliyetin en düşük olduğu kesimde gerçekleştiği görülmektedir.

2. Mesleki ve teknik öğretimin önünün yükseköğretime kapalı olması. 1970'lere değin mesleki ve teknik lise çıkışlı bir öğrencinin üniversiteye giriş hakkı yoktu. Bugün bu hak verilmiştir ama izledikleri program ile üniversiteye giriş testleri karşılaştırıldığında, orta dereceli mesleki ve teknik lise mezunları ile genel lise mezunlarının eşit koşullarda yarışmadıkları açık seçik görülecektir.

3. Teknik eğitimde öğrenciler çeşitli alanlara ayrılırken, istihdam olanaklarının temel ölçüt olarak alınmamış olması.

4. Türkiye'nin plansız bir eğitim düzenine sahip olması; vb.

Mesleki ve teknik eğitimde kapasite artırılması konusuna çözüm aranırken önce bu nedenler üzerinde durulmalıdır.

Yükseköğretim

Türkiye'de bugün yükseköğretim denilince, herşeyden önce plansız bir düzen akla gelmektedir. Ülkemizin 1963 yılından beri planlı kalkınma politikası izlenmesine karşın yükseköğretim, özellikle üniversiteler bir türlü plan disiplini benimsiyememişler, bu amaçla örgütlenememişlerdir. Bu konuda 1750 sayılı Üniversiteler Yasası ile kurulan, daha sonra Anayasa Mahkemesince iptal edilen Yükseköğretim Kurulu (YÖK) da hiç bir biçimde etkili olamamıştır.

Planlı bir yükseköğretim düzeni kurulamaması sonucu her il için bir üniversite sloganı ile birçok ismi var cismi yok üniversite, fakülte, akademi kurulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, Türk yükseköğretim düzeni, ekonominin gereksinme duyduğu yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirmekte yetersiz kalmış, ayrıca bugünkü kapasiteyle gençlerin öğrenim istemini karşılayamaz duruma düşmüştür.

⁽²⁾Mahmut Âdem, *Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası*, Ankara, 1977, s. 162.

1974 yılından itibaren yanlış uygulamalar sonucu öğretmen topluluğu ideolojik kamplara bölünmüş, hatta siyasal anlamda militanlaştırılmıştır.

Öte yandan 1472 sayılı yasa ile kamulaştırılan özel yüksek okulların da katılmasıyla İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri, Gazetecilik ve Basın Yayın, Halkla İlişkiler vb. yüksek okullar, gereksinmeden çok fazla eleman yetiştirerek varolan aydın işsiz sayısını daha da arttırmışlardır.

Kalkınma planlarında belirlenen önceliğe karşın ortaöğretimde gençler, mesleki ve teknik eğitime yöneltilenmiş, sonuçta hiçbir meslek sahibi olamamışlardır. Buna koşut olarak üniversite kapısı önündeki yığılmalar, geometrik sayı artışları ile büyümüşür.

Öte yandan niteliksiz ama koşullanmış çok sayıda öğretmen adayı ile üniversiteler, akademiler ve onlara bağlı yüksek okullardan mezun olduktan sonra işsiz kalma baskısı altında bulunan gençler kavgaya itilmişler, öğrenim gördükleri kurumlar adeta birer savaş alanına dönüştürülmüştür. Aslında gençler bilinçli olsalar da olmasalar da bu kavga, bir tür çıkar çatışması görünümündedir.

Yeni Üniversiteler Tasarısı Neler Getiriyor?

Üniversiteler Yasa Tasarısı, yapısal yönden dağınık bir biçimde örgütlenmiş tüm yükseköğretim kuruluşlarını «üniversite şemsiyesi» altında toplamaktadır. Öyleyse tasarıya **Yükseköğretim Yasa Tasarısı** denilmesi daha uygun olurdu. Ayrıca tasarı, tüm yükseköğretim kurumlarını bir plan disiplini içinde bütünleştirmekte ve planlama görevini üniversitelerarası kurula vermektedir. Tasarı, ulusal düzeyde bir üniversite planlama örgütü kurulmasını öngörmekle, çok önemli bir boşluğu doldurmakta, üniversite yönetimi açısından bir yenilik getirmektedir.

Üniversite Kurulmasında Erfiyazona mı Gidiliyor?

Üniversiteler Yasa Tasarısı ile beşi Ankara ve İstanbul'da olmak üzere altı yeni üniversite; 37'si Ankara, İstanbul ve İzmir'de 50 dolayında yeni fakülte; 11'i bu üç ilde 13 kadar yeni yüksek okul kurulmaktadır.

Öte yandan bugün tüm yükseköğretim öğrencisinin % 70-80'i bu üç büyük kentte öğrenim görmektedir. Ankara ve İstanbul'da beş yeni üniversite açılmasıyla, bu düzeydeki eğitim-öğretim hizmetleri büyük kentlerimizde daha da yoğunlaşmaktadır. Böylece Ankara, İstanbul, İzmir ve çevrelerinde oturan gençlerin üniversite öğrenimi görme şansları artırılırken, örneğin Burdurlu, Karslı, Adıyamanlı vb. öğrencilere aynı ölçüde şans tanınmamaktadır. Bu tür bir yaklaşım, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasındaki «Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği ve öğretim hizmetinin ül-

ke düzeyinde dengeli dağılımı ilkesine taban tabana ters düşmektedir. Üniversitelerin üç büyük kentte yoğunlaşmasına, halkçı ve hakça bir eğitimi düzeni isteyen parlamenterlerin de katılmamaları beklenir.

Ayrıca tasarı kendi içinde de çelişkilidir, şöyle ki: «Bir fakültenin kuruluşu, ikinci profesör olmak üzere en az yedi öğretim üyesinin üç yıl için kadroları ile görevlendirilmeleri, ile tamamlanmış sayılır» (Md. 48). Yeni kurulacak 50'ye yakın fakülte için en az 10'ü profesör 350 öğretim üyesi var mıdır? Daha somut bir örnek verelim : Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dört Yüksek İslam Enstitüsünün, İlahiyat Fakültesine dönüştürülebilmesi için en az 8'i profesör, 28 öğretim üyesine gereksinme duyulacaktır. Ankara Üniversite İlahiyat Fakültesinin tüm öğretim üyelerinin rotasyonu ile dahi, yeni fakültelerin yürütülmesi olanaksızdır.

Öte yandan Ankara ve İstanbul'da beş yeni Üniversite açmakla, gelişme gücünü olan kırsal üniversitelerin öğretim üyesi sorununun çözümü bir yana, tümüyle çıkmaza girecektir. Örneğin Hacettepe Üniversitesine bağlı Samsun ve Kayseri Tıp Fakültelerinde görevlendirilmek üzere düşünülen çok sayıda Hacettepe öğretim üyeleri AİTİA (Tasarıda Başkent Üniversitesi) Sağlık Bilimleri Fakültesine baş vurmuşlardır. Ayrıca Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinden de yine çok sayıda öğretim üyesi Başkent Tıp Fakültesine baş vurmuşlardır.

Bu durumda Kayseri, Samsun, Eskişehir, Antalya, Denizli, Edirne vb. Tıp Fakülteleri gelişebilir mi?

Aynı biçimde bazı Eğitim Enstitülerinin Sosyal ve Fen Bilimleri bölümlerinden oluşan Başkent Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesinin öğretim üyeleri de, büyük bir olasılıkla A. Ü. Fen ve DTC Fakültelerinden gelecektir. Bu durumda, örneğin Malatya İnönü Üniversitesi Fen ve Eğitim Fakültesine kim gidecektir?

Sonuç

Tasarıyla getirilen bir başka önemli yenilik de şudur: Milli Eğitim ve öteki bakanlıklara bağlı akademi ve yüksek okulların üniversite şemsiyesi altında toplanması ile anılan kurumlarda yansız kamu görevlisi yerine siyasal iktidarların görüşleri doğrultusunda militan yetiştirilmesi bir ölçüde önlenebilecektir.

Buna karşılık Üniversiteler Yasa Tasarısı, gelişme gücünü içinde bulunan kırsal üniversiteleri öğretim üyesi yönünden desteklemek bir yana, gelişmelerini engelleyici bir nitelik taşımaktadır.

Ayrıca planlı bir üniversite kurarak bugünkü yapısal dağınıklığı ve çok önemli savurganlığı önlemek isterken, plansız ve daha da savurgan bir üniversite düzeni kurulmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak yurttaşlara, yetenekleri ölçüsünde en üst düzeye değin öğrenim olanağı vermeyen, ya da niteliksiz, gereksinme duyulmayan alanlarda öğrenci yetiştiren, yetiştirildikleri alanda iş bulamayan bir eğitim düzeninin verimliliği nedir? Eğitim kesiminde gözlenen tüm açmazların, savurganlıkların temelinde; plansızlık, politikasızlık yatmaktadır. Türkiye, eğitimdeki bu bozuk düzene ne zamana dek katlanacaktır? **BU DÜZEN DEĞİŞMELİDİR?**

ZEN DEĞİŞMELİDİR?

Öneriler

91 sayılı yasa gereği, Milli Eğitim Bakanlığı da kendi planlama düzenini zaman yitirmeden kurmalıdır. 1960'larda kurulan, MEB Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, 1975 yılında kaldırılmıştır. Bugün PAK Dairesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nca yeniden kurulmalıdır. Aksa takdirde bu çarpık düzen sürüp gider. Ancak bu yolla ulusal eğitim örgütü beklenen işlerliği kazanabilecektir. Bu konuda bakanlığın üst düzey yöneticilerinden plana inanmayan bir kısım bürokratlar mutlaka aşılmalıdır. Çünkü eğitimde planlılık ilkesi 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasının bir yaptırımıdır.

«Milli eğitimin gelişmesi, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insangücü-istihdam ilişkiler dkkate alınmak suretiyle sağlayacak mesleki ve teknik eğitime öncelik verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.» (Madde : 14).